

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาของการศึกษา

ครอบครัวเป็นสถาบันมูลฐานทางสังคมที่เล็กที่สุด และเป็นหน่วยที่สำคัญที่สุด ครอบครัวมีจุดเริ่มต้นที่การล่มสลาย ซึ่งเป็นการแสดงออกให้ปรากฏในสังคมว่าชายหญิงตกลงที่จะมีความสัมพันธ์ฉันสามีภรรยา เพื่อก่อให้เกิดสภาพครอบครัวขึ้น จะโดยรูปแบบใดก็ได้ที่จะทำให้สังคมนั้น ๆ ยอมรับการกระทำที่เรียกว่า การล่มสลาย แต่โดยทั่วไปแล้วสังคมได้กำหนดแบบแผนการล่มสลายไว้ เพื่อให้คนในสังคมปฏิบัติเป็นแบบอย่างเดียวกัน ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อชายหญิงได้ล่มสลายเป็นสามีภรรยา และเกิดบุตรหลานสืบสายโลหิตกันต่อ ๆ มา ก็จะทำให้เกิดความจำเป็นต้องบำรุงรักษา เลี้ยงดูบุตร ตลอดจนการละเมิดทรัพย์สินของผู้สืบสายโลหิตของตน เป็นวิสัยธรรมดาที่จะต้องเกิดความขัดแย้ง และมีความมุ่งอยากเกิดขึ้นในครอบครัว ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายลักษณะครอบครัว เพื่อคุ้มครองป้องกัน วางระเบียบในเรื่องนี้ รวมทั้งกำหนดรูปแบบการล่มสลายที่จะได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายด้วย

โดยที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการล่มสลายและครอบครัว จึงจะต้องเปลี่ยนแปลงคลี่คลายไปในลักษณะที่สอดคล้องกับวิวัฒนาการของสังคม กฎหมายครอบครัวของไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมและนโยบายของรัฐนับแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน หากเราจะถือว่ากฎหมายลักษณะตัวเมียในรัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี เป็นกฎหมายครอบครัวฉบับแรกของไทย กฎหมายครอบครัว ฉบับที่ 2 ก็จะได้แก่ ประมวลกฎหมายแห่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (เดิม) ซึ่งประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2477 และใช้บังคับตั้งแต่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 . . . กฎหมายครอบครัวที่ใช้อยู่ในขณะนี้คือ ประมวลกฎหมายแห่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2519 ก็จะเป็นกฎหมายครอบครัว ฉบับที่ 3 ของประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงกฎหมายครอบครัวตั้งแต่ฉบับที่ 2 เป็นต้นมาได้รับแนวคิด เนื้อหา และแบบการล่มสลายจากประเทศตะวันตกเป็นสำคัญ กล่าวคือ ยอมรับหลักการล่มสลายแบบตัวเมียตัวเดียว และการจดทะเบียนล่มสลายมาใช้แทนการอยู่กินฉันสามีภรรยา ตามกฎหมายลักษณะตัวเมียที่ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคนอย่าง ถูกต้องตามกฎหมายและไม่ต้องจดทะเบียนล่มสลาย

ปัจจุบันสังคมยังคงวิวัฒนาการต่อไป ทั้งในด้านการดำเนินวิถีชีวิต การศึกษา เทคโนโลยี และระบบการติดต่อธุรกิจ สิ่งเหล่านี้ส่งผลถึงรูปแบบครอบครัวในฐานะที่เป็นหน่วยย่อยที่สุดของสังคมด้วย กล่าวคือ ได้มีครอบครัวที่มิได้เกิดจากการสมรสตามพิธีการหรือตามแบบอย่างที่ถูกกฎหมายกำหนด แต่เกิดจากการที่ชายหญิงตกลงใจที่จะอยู่กินร่วมกันฉันสามีภรรยา เป็นประการสำคัญ ซึ่งอาจมีเหตุผลหลายประการ รวมทั้งเพื่อหลีกเลี่ยงผลที่จะเกิดขึ้นตามกฎหมาย จากการสมรสในเรื่องสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ การอยู่กินร่วมกันฉันสามีภรรยาโดยไม่มีการสมรสตามกฎหมายกำลังเป็นที่นิยมมากในประเทศทางตะวันตก และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในหมู่ผู้มีการศึกษาและชนชั้นกลางทั่วไป ลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดผลกระทบต่อกฎหมายครอบครัวอย่างมากในเรื่องที่กฎหมายไม่สามารถให้ความคุ้มครองหรือกำหนดสิทธิและหน้าที่ที่สามีภรรยาพึงมีต่อกัน ต่อสมาชิกในครอบครัว และการเรียกร้องจากบุคคลภายนอก นอกจากนี้ยังมีผลกระทบในเรื่องศีลธรรม ตลอดจนการสวดระเบียบของหน่วยงานสังคม รัฐบาลและความขัดแย้งต่าง ๆ จากการอยู่กินร่วมกันฉันสามีภรรยาโดยไม่มีการสมรสตามกฎหมาย เป็นปัญหาที่เข้าสู่การพิจารณาของศาลมีจำนวนเพิ่มขึ้น ประเทศทางตะวันตกได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องรวมทั้งปรับบทกฎหมายครอบครัวเพื่อแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าว นอกจากนี้ยังได้มีข้อเสนอแนะจากนักวิชาการ จากการประชุมสัมมนาต่าง ๆ เรียกร้องให้มีการปรับปรุงกฎหมายครอบครัวเพิ่มเติมอีกด้วย

สำหรับในสังคมไทยแม้จะได้มีการบัญญัติกฎหมายกำหนดให้การสมรสระหว่างชายหญิงต้องกระทำตามแบบคือจดทะเบียนสมรสมาตั้งแต่ พ.ศ. 2478 แล้วก็ตาม แต่ก็ปรากฏว่ายังมีผู้ที่อยู่กินฉันสามีภรรยาโดยไม่จดทะเบียนสมรสอยู่ทั้งในเขตเมืองและชนบทในลักษณะที่คล้ายคลึงกับประเทศทางตะวันตก ดังนั้นจึงเป็นปัญหาที่น่าจะศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลง และการปรับใช้บทกฎหมายครอบครัวของประเทศต่าง ๆ เหล่านี้กับกรณีการอยู่กินร่วมกันฉันสามีภรรยาโดยไม่มีการสมรสตามกฎหมาย และพิจารณาศึกษาว่าระบบกฎหมายครอบครัวไทยควรจะมีการพัฒนาบทบัญญัติทางกฎหมายเพื่อใช้กับกรณีชายหญิงที่อยู่กินร่วมกันฉันสามีภรรยาโดยไม่มีการจดทะเบียนสมรสอย่างไรหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อให้ทราบถึงแนวความคิด รูปแบบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการล้มรลในแต่ละระบบกฎหมาย
2. เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ สิทธิ และหน้าที่ของลามีกรียาตามกฎหมายไทย และระบบกฎหมายต่าง ๆ
3. เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ สิทธิ และหน้าที่ของฝ่ายหญิงที่อยู่กินส่วนลามีกรียา โดยไม่มีการจดทะเบียนล้มรลในกฎหมายไทยและระบบกฎหมายต่าง ๆ
4. เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหา และพัฒนาบทกฎหมายที่จะใช้กับกรณีอันเกิดจากการอยู่กินส่วนลามีกรียาของฝ่ายหญิง โดยไม่มีการจดทะเบียนล้มรล

ลุ่มมติฐานในการศึกษา

แม้ว่าประเทศไทยจะมีได้บัญญัติให้การอยู่กินส่วนลามีกรียาโดยมิได้จดทะเบียนล้มรล เป็นความผิดทางอาญา แต่ก็ปรากฏหลักฐานในกฎหมายลักษณะฉัวเมียซึ่งใช้บังคับมาตั้งแต่ พ.ศ. 1904 ในรัชสมัยพระเจ้าอู่ทองแห่งกรุงศรีอยุธยาว่า การที่ฝ่ายหญิงจะก่อตั้งครอบครัว อยู่กินร่วมกับส่วนลามีกรียานั้นมีกฎหมายกำหนดให้ต้องทำการขู่ขอต้อบิดามารดา ผู้ปกครองของ ฝ่ายหญิง และต้องมีพิธีการตามประเพณี มิฉะนั้นถือว่าฝ่ายเป็นฝ่ายผิด บิดามารดาฝ่ายหญิงมี สิทธิลงโทษโดยตีฝ่ายใด (มาตรา 79 กฎหมายลักษณะฉัวเมีย)

ต่อมาเมื่อประเทศไทยทำการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อยกเลิกลัทธิสัญญา ให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่มหาอำนาจ ตะวันตกจึงต้องนำระบบฉัวเมียเดี่ยวมาใช้ตามมาตรฐานสากล และต้องกำหนดให้มีการ จดทะเบียนล้มรลเพื่อเป็นหลักฐานว่าฝ่ายหญิงอยู่กินเป็นส่วนลามีกรียากันตามกฎหมายตั้งแต่เมื่อใดและ ใครเป็นคู่ล้มรลที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพราะเมื่อประชาชนเพิ่มมากขึ้น สังคมมีความลุ่ม ลับซับซ้อนขึ้น หากไม่มีทะเบียนล้มรลการบังคับใช้กฎหมายครอบครัวระบบฉัวเมียเดี่ยวจะไร้ผล

การจดทะเบียนล้มรลก่อให้เกิดสิทธิ หน้าที่ระหว่างลามีกรียา บิดามารดา และบุตร และมีสิทธิและความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก มีสิทธิที่จะเรียกค่าทดแทนจากฝ่ายอื่น หรือหญิงอื่นที่ มาแย่งคู่ล้มรลของตน อีกทั้งเป็นหลักประกันความมั่นคงของครอบครัวหาฝ่ายใดต้องการหย่าร้าง

โดยอีกฝ่ายไม่ยินยอมก็ต้องมีการฟ้องศาลโดยมีเหตุอ้างตามที่กฎหมายกำหนด ต้องจ่ายค่า
อุปการะเลี้ยงดูบุตรและค่าเลี้ยงชีพให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งที่ได้เป็นฝ่ายผิด

โดยเหตุที่การจดทะเบียนล้มร่งก่อให้เกิดหน้าที่และความรับผิดชอบบางประการ และมี
ภาระยุ่งยากเมื่อชายหญิงคู่หนึ่งประสงค์จะเลิกจากกันซึ่งแม้แนวโน้มว่าชายหญิงจำนวนมากในสังคม
ตะวันตกนิยมที่จะอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาโดยไม่จดทะเบียนล้มร่ง และแนวความนิยมนี้กำลังมาสู่
สังคมไทยเพิ่มขึ้นทุกที (บางกอกโพสต์ 10 พฤษภาคม 2531) เป็นการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย
และนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการล้มร่ง ถึงกระนั้นก็ดี บุคคลเหล่านี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย
ที่ต้องการความคุ้มครองทางกฎหมาย จึงควรศึกษาว่าบุคคลเหล่านี้ได้รับความคุ้มครองตาม
กฎหมายเพียงไร และการคุ้มครองที่รัฐให้แก่บุคคลเหล่านี้ไม่สมควรให้ในลักษณะที่จะเป็นการ
ส่งเสริมให้มีการอยู่กินฉันสามีภรรยาโดยไม่จดทะเบียนล้มร่ง

ขอบเขตของการศึกษา

1. ศึกษาลักษณะทั่วไปของการล้มร่ง ความสัมพันธ์ สิทธิ และหน้าที่ระหว่างสามีภรรยา
และต่อบุคคลภายนอกตามกฎหมายไทยและกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ทั้งในกลุ่มประเทศที่ใช้
ระบบกฎหมาย Common Law และ Civil Law
2. ศึกษาแนวความคิดรูปแบบการอยู่กินฉันสามีภรรยาของชายหญิงโดยไม่มี การ
จดทะเบียนล้มร่ง และศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายอันเกิดจากความสัมพันธ์
ดังกล่าวของประเทศต่าง ๆ และกฎหมายไทย

วิธีการศึกษา

ทำการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมแนวคิด
หลักการจากเอกสาร ตำรา และบทความ แล้วนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบอย่างเป็นระบบ
และศึกษาในแนวเปรียบเทียบกฎหมายไทยและระบบกฎหมายต่าง ๆ ด้านนโยบายของรัฐที่
เกี่ยวกับการล้มร่ง วิวัฒนาการการล้มร่ง แบบการล้มร่ง ผลของการล้มร่งตามกฎหมาย
และการอยู่กินฉันสามีภรรยา โดยไม่มี การจดทะเบียนล้มร่ง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบแนวความคิดและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการสมัครในแต่ละระบบกฎหมาย
2. ทราบถึงความสัมพันธ์ สิทธิ และหน้าที่ที่เกิดจากการสมัครในแต่ละระบบกฎหมาย
3. ทราบถึงความสัมพันธ์ สิทธิ และหน้าที่ที่เกิดจากการอยู่กับชั้นลำฉกรรษา โดยไม่มีการจดทะเบียนสมัครในแต่ละระบบกฎหมาย
4. ทราบการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดและการปฏิบัติทางกฎหมายต่ออา หิงงที่อยู่กับร่วมกันชั้นลำฉกรรษา โดยไม่จดทะเบียนสมัครในระบบกฎหมายต่าง ๆ
5. เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายในการเปลี่ยนแปลงหรือปรับบทกฎหมายไทย เพื่อให้อำัยกับอาหิงงที่อยู่กับชั้นลำฉกรรษา โดยไม่จดทะเบียนสมัคร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย